

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗОВОГО ТА ПОСТКРИЗОВОГО РОЗВИТКУ

Бабіна Н.О.

Київський національний університет технологій та дизайну

В сучасних умовах господарювання однією з важливих проблем стає розробка механізму економічної безпеки підприємств та інструментів управління останньою. Економічна безпека підприємства розуміється як стан його функціонування в умовах заздалегідь запланованого розвитку, у відповідності до чого реалізуються задекларовані місія, цілі і завдання.

В умовах фінансово-економічної кризи, що обумовлена низкою зовнішніх та внутрішніх чинників, українські підприємства зазнають значних втрат, пов'язаних зі стрімким падінням попиту на виготовлені продукти або послуги, відтоком капіталу, подорожчанням кредитного ресурсу, нестабільністю макроекономічного середовища, зростанням кримінальних зазіхань на економічні процеси та ін.

В цих умовах з'являються нові проблеми, які необхідно вирішувати сучасними методами та інструментами. Насамперед виникає доцільність вжиття заходів мінімізації ризиків, які каталізують загострення стану економічної безпеки підприємств. Серед цих ризиків: загострення конкуренції за доступ до ресурсів (сировинних, фінансових, інтелектуальних); штучне обмеження можливостей виходу на фінансові ринки; відновлення проблеми рейдерства; стрімкі (непередбачувані) зміни ринкового середовища; поширення комп'ютерної злочинності; ускладнення фінансових інструментів та процедур; сучасні наслідки економічної глобалізації тощо. Звідси, дослідження управління економічною безпекою підприємства в умовах кризового та посткризового розвитку є актуальним і представляє значний інтерес для науки і практики.

Економічна безпека підприємства визначається стабільним станом функціонування, у відповідності до якого забезпечується досягнення мети його діяльності, зміцнення фінансової стійкості і платоспроможності, при цьому продукція є конкурентоспроможною, ефективно використовуються

ресурси, інтелектуальний та кадровий потенціал, створено ефективну систему протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам, налагоджено механізм забезпечення комерційної таємниці та інформації, безпеки персоналу, майна і капіталу.

Одна з провідних ролей в забезпеченні належного рівня економічної безпеки підприємства належить ресурсам (матеріальним і нематеріальним), які мають різний ступінь доступності і мобільності. Рівень ризиків для економічної безпеки підприємства залежить від розміщення ресурсних джерел, інформації про їхню якість і продуктивність тощо.

Розвиток інституціонального середовища через створення ефективних інститутів регулювання та інститутів ринкової інфраструктури (інформаційно-обслуговуючої, грошово-кредитної та торгово-посередницького сегменту) сприятиме підвищенню рівня економічної безпеки країни, регіону, суб'єкта підприємницької діяльності (підприємства).

Головною метою функціонування системи економічної безпеки підприємства є захищеність життєвого простору підприємства від дестабілізуючих факторів та внутрішніх і зовнішніх загроз, без нейтралізації яких відбувається зниження фінансово-економічних й організаційно-функціональних показників діяльності підприємства.

Ефективне функціонування комплексної системи економічної безпеки можливе лише за умови гармонізації взаємин між її елементами: об'єктом - стабільним економічним станом підприємства в поточному та майбутніх періодах, який забезпечується усіма його ресурсами; суб'єктами (внутрішніми і зовнішніми), які безпосередньо забезпечують економічну безпеку підприємства; адекватним механізмом забезпечення безпеки та відповідними діями співробітників із забезпечення економічної безпеки.

В умовах розвитку транзитивної економіки України взаємодія підприємств із зовнішнім середовищем відбувається в умовах недостатньо розвиненої ринкової інфраструктури, правової неоднозначності, різких фінансових коливань, високої ступені невизначеності. Це істотно підвищує ступень загроз економічній безпеці підприємств, ефективна підтримка якої можлива тільки в разі використання спеціальних механізмів.

В сучасній науковій літературі механізм забезпечення економічної безпеки підприємства розглядається як сукупність управлінських, економічних, організаційних, правових і мотиваційних способів гармонізації інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, за допомогою чого, з урахуванням особливостей діяльності підприємства, забезпечується одержання прибутку, величина якого достатня для перебування підприємства в економічній безпеці.

Ефективне функціонування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства передбачає існування адекватної системи, що: розпізнає загрози, передбачає їх наслідки, визначає методи локалізації небезпек, подає попередження до системи управління, де приймаються оперативні рішення щодо усунення загроз і/чи коригування стратегічних цілей підприємства.

Враховуючи варіативність розвитку підприємства, механізм забезпечення економічної безпеки підприємства в посткризовий період має бути готовим реалізуватися у визначеному варіанті двох груп стратегій: статичних стратегій, сутністю яких є ідентифікації рівня загроз і їх локалізації або усунення; активних стратегій, що базуються на розширенні життєвого простору підприємства та передбачають перманентне виникнення загроз і миттєву реакцію щодо їх нейтралізації.

Безпечне функціонування економічного суб'єкта визначається достатньою кількістю ресурсів, оптимальною організаційною структурою, адекватністю цілей, захистом від зовнішніх і внутрішніх загроз, дотриманням правил гри в економіко-правовому полі. Забезпечення високого рівня економічної безпеки досягається також і за рахунок зниження ризиків у всіх функціональних сферах діяльності підприємства.

Про загрозу економічній безпеці можна говорити, якщо підприємство вичерпало адаптаційний потенціал пристосування до зростаючої нестабільності зовнішнього середовища у межах сталої місії. Практичним відображенням такої ситуації є істотне погіршення фінансового стану підприємства, зниження рівня конкурентоздатності його продукції, втрата ділової репутації. Підприємство, як будь-яка система, має граничні можливості адаптації до зовнішніх і внутрішніх умов, що постійно

трансформуються. Граничні можливості адаптації зумовлюють потребу в коригуванні стратегічної цілі, переорієнтації напрямів господарювання, технічній, технологічній та організаційній модернізації підприємства, оновленні/підвищенні рівня кваліфікації персоналу.

Менеджмент більшості українських підприємств, у тому числі і великих, не використовує сучасні підходи управління економічною безпекою. Нестійкість економічного розвитку та невизначеність на зовнішніх ринках формують ризики стабілізації макроекономічного становища. Відтак, макроекономічне середовище в цілому можна оцінити як несприятливе для підприємств і як таке, що каталізує низку ризиків, що негативно впливають на рівень їх економічної безпеки.

В українській економіці зберігаються «розриви» у строках та обсягах фінансування інвестиційного та споживчого попиту, що підсилюють диспропорції між сукупним попитом і пропозицією. Зберігається загрозливо висока залежність українських підприємств від зовнішньої кон'юнктури; існує суперечність між потребою використання зовнішніх фінансових ресурсів для відновлення достатніх темпів зростання та необхідністю зменшення фінансової залежності, яка «нівелює» ключові інструменти прискорення економічного зростання.

Основними ризиками і викликами, які негативно впливають на рівень економічної безпеки промислових підприємств в Україні є: дефіцит оптимальних (за вартістю і термінами) ресурсів, що знаходяться у розпорядженні менеджменту підприємств; висока вартість, і як наслідок – неприйнятність, банківських кредитів; висока збитковість, недостатня прибутковість більшості підприємств, що обмежує їхні можливості до самофінансування інвестиційних проєктів; збереження сировинної моделі експортного виробництва, що обумовлює нестійкість промисловості як основної рушійної сили економічного зростання в Україні; низька привабливість інвестиційного клімату, значні ризики та несприятливість інвестиційного середовища.